

Małgorzata Kudzin-Borkowska

doktorantka, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

**MIECZYŚLAW STOLARCZYK, ROSJA W POLITYCE
ZAGRANICZNEJ POLSKI W LATACH 1992–2015
[WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO,
KATOWICE 2016, 540 S.]**

Stosunki polsko-rosyjskie mają konfliktogenny charakter umacniany przez narastające się wzajemne animozje¹. Na skomplikowaną historię obu narodów złożyły się wojny, utrata statusu mocarstwowego przez Polskę i uzyskanie go przez Rosję, schyłek polskiej państwowości i rosyjski zabór. Krótkotrwała suwerenność Polski dwudziestolecia międzywojennego ustąpiła nowej formie podporządkowaniu we wspólnym układzie wojskowym. Rozwiązanie Układu Warszawskiego dało w efekcie nową sytuację geopolityczną regionu. Stosunki polsko-rosyjskie obfitowały zarówno w napięcia, jak i okresy dobrych relacji aż wreszcie weszły w fazę wrogości na tle konfliktu ukraińskiego. Dziś większość polskich elit politycznych postrzega Rosję wyłącznie emocjonalnie jako olbrzymie zagrożenie bezpieczeństwa oraz integralności naszego państwa². Rozemocjonowanie to przybrało w ostatnich latach formę bezrefleksyjnej rusofobii, co szczególnie widoczne jest w bezkrytycznym zachłystywaniu się popularnymi pu-

¹ A. Taras, *Anatomia nienawiści. Stosunki polsko-rosyjskie XVIII–XX wiek*, Warszawa 2015; Ł. Adamski, S. Dębski, *Mysł i słowem. Polsko-rosyjski dyskurs ideowy XIX wieku*, Warszawa 2014 oraz A. Kępiński, *Lach i Moskal. Z dziejów stereotypu*, Warszawa 1990.

² Zob. B. Łagowski, *Polska chora na Rosję*, Warszawa 2016.

blikacjami spod znaku *political fiction* prognozującymi wojnę z Rosją³. Rozpętanie polityki kosztownych zbrojeń i przygotowań zwiększanych sił zbrojnych do bliżej nieokreślonych wyzwań, trudno uznać za poprawę stanu bezpieczeństwa.

Recenzowana monografia jest efektem dogłębnych analiz ćwierćwiecza relacji Polski z sąsiednim mocarstwem. Jej autor jest profesorem Uniwersytetu Śląskiego i badaczem problematyki bezpieczeństwa pozimnowojennej Europy, integracji europejskiej oraz stosunków polsko-niemieckich i polsko-rosyjskich. Autor po nakreśleniu wpływu czynników warunkujących politykę zagraniczną RP – zarówno wewnętrznych, leżących tak po stronie Polski oraz Rosji, jak i zewnętrznych, opisany został charakter kolejnych faz relacji między Rzeczpospolitą a Federacją Rosyjską z refleksją nad istotą celów polskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Autor podkreśla ograniczony charakter polskiej polityki zagranicznej zderzonej z racji geograficznego usytuowania wyłącznie układem relacji Wschód–Zachód. Na to ograniczenie nakłada się współcześnie dodatkowa bariera, jaką jest przyjęcie przez absolutną większość elit politycznych tezy o znaczeniu wektora ukraińskiego w polskiej polityce zagranicznej. Neojagiellońska utopia Jerzego Giedroycia wydaje się imperatywem naszej polityki, natomiast chłodny racjonalizm Kekkonena („nie szukajcie przyjaciół daleko a wrogów blisko”) stał się nam całkowicie obcy⁴.

Lekturze sprzyja układ chronologiczno-problemowy narracji, oraz podział na pięć rozdziałów poświęconych kolejno czynnikom determinującym politykę zagraniczną oraz politykę bezpieczeństwa Polski, stosunkom polsko-rosyjskim, głównym kierunkom polityki RP wobec Federacji Rosyjskiej skutkom konfliktu ukraińskiego dla wzajemnych relacji, a także dylematom strategicznym w polityce wobec wschodniego sąsiada.

W rozdziale pierwszym autor przedstawia czynniki kształtujące stosunki polsko-rosyjskie w analizowanym okresie czasu (tj. od powstania Federacji Rosyjskiej do dziś). Prezentuje najważniejsze uwarunkowania naszej sytuacji międzynarodowej, w tym politykę USA, NATO oraz Unii Europejskiej wobec Federacji Rosyjskiej. Interesujące jest porównanie potencjału obu sąsiadów zarówno w aspekcie uwarunkowań wewnętrznych (czynnik demograficzny, kondycja gospodarcza, potencjał militarny), jak i związanych z położeniem w środowisku międzynarodowym (sytuacja geopolityczna, kierunki polityki zagranicznej). Autor skoncentrował się na kwestiach politycznych a nie na wojskowych wyznaczając pogląd, że potencjał militarny i doktryna obronna są w istocie pochodnymi polityki prowadzonej przez państwo. Podobnie też traktuje autor kwestie natury geopolitycznej, wskazując w zarysie zasadnicze uwarunkowania położenia oraz

³ Zob. R. Shirreff, *2017: wojna z Rosją*, Warszawa 2016; J. Felsztynski, M. Stanczew, *Trzecia wojna światowa? Bitwa o Ukrainę*, Poznań 2015; E. Lucas, *Nowa zimna wojna*, Poznań 2008; P. Schweizer, C. Weinberger, *Następna wojna światowa*, Warszawa 1999.

⁴ Por. U. Kekkonen, *Nie szukajcie przyjaciół daleko a wrogów blisko*, Warszawa 1983.

historycznych losów Polski, nie uznając jednak geopolityki za odrębną dyscyplinę czy nawet subdyscyplinę nauki, lecz tylko za formę konceptualizacji. Tym samym wykazuje miałość modnych dziś geopolitycznych prognoz ewentualnego konfliktu zbrojnego. Szereg tego rodzaju rozemocjonowanych wypowiedzi może budzić uzasadniony niepokój brakiem odpowiedzialności, zawartą w nich znaczną dozą agresji i dążeniem do konfrontacji.

W rozdziale drugim autor scharakteryzował główne fazy relacji pomiędzy RP a Federacją Rosyjską ukazując niuanse i rozkład akcentów w zmieniających się stosunkach z naszym wschodnim sąsiadem. Ta część książki stanowi znakomity wykład historii relacji polsko-rosyjskich w rozpatrywanym okresie dziejów najnowszych.

Kolejny rozdział poświęcony jest w całości polityce Polski wobec wschodniego sąsiada. Autor z ogromną erudycją porusza się zarówno w obszarze zagadnień politycznych, jak i gospodarczych. Przedstawia różnice dzielące oba państwa i związane z tym kontrowersje we wzajemnych stosunkach. Wskazuje zmiany, jakie miały miejsce w minionym ćwierćwieczu w polityce RP i FR, które owocowały fluktuacją charakteru relacji od poprawnych aż po wrogie. Uznanie Rosji za największe zagrożenie bezpieczeństwa RP, czy wręcz za wroga, powoduje – jak podkreśla profesor Stolarczyk – kierowanie się wyłącznie emocjami w prowadzeniu naszej polityki i bynajmniej nie stanowi przez to skutecznej obrony naszych interesów narodowych.

Rozdział czwarty zawiera faktografię konfliktu ukraińskiego. Autor w sposób uporządkowany i bezstronny analizuje przebieg burzliwych wydarzeń, poczynając od kijowskiego Majdanu aż po obecną fazę konfliktu w Donbasie. Z perspektywy autora najistotniejsza jest refleksja nad wpływem konfliktu ukraińskiego na relacje polsko-rosyjskie i dalszy kierunek polityki zagranicznej Polski.

W ostatnim rozdziale mamy refleksje nad dylematami strategicznymi państwa polskiego w obecnej sytuacji politycznej. Autor podkreśla niefrasobliwość polskich polityków broniących interesów Ukrainy w sposób bezrefleksyjny. Nie wiadomo, czy polityka taka jest funkcjonalna wobec naszych interesów narodowych i czy w dłuższej perspektywie czasowej okaże się korzystna. Wynika ona z uzależnienia polskich inicjatyw od amerykańskiej polityki w Europie Środkowej i Wschodniej, co zostało dobitnie podkreślone. Podporządkowanie korzyściom wynikającym z sojuszu z supermocarstwem i bezkrytyczne zaangażowanie w opcję atlantycką skutkuje też szczególnym rodzajem politycznej poprawności w mediach masowych, tak często kreujących atmosferę antyrosyjskości; po części zawdzięczamy to aroganckiemu i ignoranckiemu modelowi rodzimego dziennikarstwa tak popularnemu w ostatnich latach.

Autor nie wprowadza nadmiaru wątków teoretycznych uznając, że funkcję taką wystarczająco spełnia dostępna literatura z zakresu stosunków międzynarodowych. Przedstawia spór o definicję polityki zagranicznej rozpatrując relacje

między pojęciami bezpieczeństwa narodowego, interesów narodowych oraz bezpieczeństwa państwa. Stawia pytania o adekwatność percepcji rzeczywistości, widząc w świadomości elit zasadniczy wpływ na efektywność polityki zagranicznej państwa i poziom naszego bezpieczeństwa. Wskazuje zależność pomiędzy wzrostem poziomu emocjonalnego przeżywania polityki a widocznym spadkiem naszej skuteczności na arenie międzynarodowej.

Profesor Stolarczyk zdiagnozował też stan badań relacji polsko-rosyjskich w nauce polskiej, wykazał się tu dogłębną znajomością literatury problemu. Podejmując refleksję nad cieniem, jaki na wzajemnych relacjach Polski i Rosji kładzie historia obu narodów podkreślił, że wątki martyrologiczne ze zbrodnią katyńską na czele są w istocie mitem założycielskim III RP. Groźna i rozbudzająca wojenne nastroje jest interpretacja katastrofy lotniczej w Smoleńsku jako forma preparowania *casus belli*.

Niewątpliwym atutem książki jest także bogata bibliografia, na którą składa się sześćdziesięciostronicowy wykaz dokumentów i ekspertyz, monografii, artykułów oraz źródeł internetowych. Lektura książki winna zainteresować polityków, oficerów sił zbrojnych, urzędników MSZ i MON oraz dziennikarzy specjalizujących się w problematyce zagranicznej i obronności. W świecie medialnej miałkości i wojennej hysterii potrzebny jest głos rozsądku. Rzetelna analiza celów, kierunków oraz rezultatów polityki zagranicznej RP zawarta w pracy profesora Mieczysława Stolarczyka wpisuje się w nurt najważniejszych, choć niestety nielicznych⁵, prac poświęconych relacjom polsko-rosyjskim po przełomie 1989 roku.

⁵ Zob. np. S. Bieleń, A. Skrzypek, *Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich*, Warszawa 2012 oraz *Współczesne stosunki polsko-rosyjskie. Wybrane problemy*, red. G. Cimek, K. Szydywar-Grabowska, M. Franz, Toruń 2013.